

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

ПРИВРЕМЕНОГ НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА КРАЉЕВСТВА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА.

39. РЕДОВНИ САСТАНАК

ПРИВРЕМЕНОГ НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА КРАЉЕВСТВА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА ДРЖАН У БЕОГРАДУ 20. ЈУНА 1919. ГОДИНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО:

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ

СЕКРЕТАР:

ПЕРА ЈОВАНОВИЋ.

Присутна су сва господа Министри.

Почетак у 9 часа 45 минута.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ:
Отварам 39. редовни састанак. Изволите чути протокол прошлог састанка.

Секретар ПЕРА ЈОВАНОВИЋ чита протокол 38. редовног састанка.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ:
Господо, има ли ко шта да примети на овај протокол? (Нема.) Прима ли Народно Представништво прочитани протокол? (Прима.) Објављујем, да је протокол примљен. Изволите чути једну молбу.

Секретар ПЕРА ЈОВАНОВИЋ чита молбу Душана Михаиловића из Милошева, којом моли Народно Представништво за дејство да се Сретен С. Милосављевић за почињена недела под непријатељем за време окупације што пре казни.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ:
Ова ће се молба упутити одбору за молбе и жалбе. Изволите чути један законски предлог о изменама и допушама у закону о средњим школама.

Секретар ПЕРА ЈОВАНОВИЋ: Изволите, господо, да га прочитам шрема да имате, (Не треба.)

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ:
Овај ће се законски предлог упутити одбору, који ће се имати изабрати. Изволите чути једну интерпелацију.

Секретар ПЕРА ЈОВАНОВИЋ чита интерпелацију г. Перослава Паскијевића и другова на г. министра трговине и индустрије о продужењу трговинског уговора с Италијом.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ:
Ова ће се интерпелација ставити на дневни ред, кад буде дотични министар одговорио. Изволите чути захтев министра правде.

Секретар ПЕРА ЈОВАНОВИЋ чита захтев г. министра правде о издавању суду Ђуре Цамоње, члана Народног Представништва, који је, користећи се изванредним ратним приликама, продавао најпрече животне намирнице за претеране цене.

Министарство Правде

№. 5731

12. јуна 1919. год.
у Београду.

Господине Председниче!

На предлог државног одвјетника у Мостару од 29. јула 1918. год. бр. III—1714/18 поведен је казни поступак противу г. Ђуре Цамоње, члана Привременог Народног Представништва, због прекршаја из § 14. закона од 28. октобра 1915. г.

На главној расправи 14. марта т. г. суд је, утврдивши за оптужене да је члан Народ. Представништва одложио рочиште, док се не реши питање имунитета.

Част ми је замолити Вас, господине Председниче да изволите изнети пред Народно Представништво питање дозволе казног прогона господина Ђуре Цамоње према напред цитираној тужби државног одвјетника. Односни судски списи прилажу се.

Изволите госп. Председниче и овом приликом примити уверење о моме особитом поштовању.

Министар Правде
М. Трифковић с. р.

Господину Председнику
Привременог Народног Представништва.

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ**: Овај ће се захтев упутити имунитетном одбору.

Сада прелазимо на дневни ред. — Прва тачка дневног реда је интерпелација господина Станка Банића. Има реч господин Станко Банић.

Дон **СТАНКО БАНИЋ**: Као прва тачка данашњег дневног реда имала је бити моја интерпелација о извозу вина из Далмације. То је погрешно изостало и дошла је једно моја друга интерпелација на дневни ред. За то би молио господина председника да ову интерпелацију о слободном извозу вина из Далмације, јер се ради о веома важној и хитној ствари по могућности и прије четвртка стави на дневни ред, јер, ако вино у ово топло доба остане непродано, поквариће се и онда би пријетила велика катастрофа и снако осиротјелој и јадној Далмацији. За то бих молио господина председника, да би по могућности и прије четвртка и ову другу хитну интерпелацију ставио на дневни ред, тим више, што има и других хитних интерпелација.

Код интерпелације при првој тачки данашњег дневног реда ставио сам упит на господина министра за социјалну политику, да би се старао за оне раднике, сељаци и поморце у Далмацији, који су остали без зараде и посла. У многим нашим крајевима владају све до данас изузетне прилике, а поготово код нас у Далмацији. И још увијек стојимо, ми тамо, под терором и притиском сусједног талијанског непријатеља и сваким даном ојећамо тежину те непријатељске близине. Сваки дан из окупираних крајева, услјед прогона нашег живља, бјежи у слободне крајеве сва сила већином млађих људи, радних сила, да нађу код нас заклона и зараде. Многи од тих мученика наше националне свијести остају без зараде и страдају. Таквима треба апсолутно помоћи. Треба помоћи такођер и онима, који услед тога, што је наша трговина на мору пропала, што поморства уопће нема, што немамо с ванским свијетом готово никаквог промета, услед чега страдају многи наши поморци, који су добивали зараду на бродовима плочећи морем. Осим тога вратили су се људи из војске, а код куће су многи нашли такво стање, да не могу да се прехране, те су упућени да траже зараде у другим крајевима за себе и своју обитељ, али до данас ни од куд им нема помоћи. На хиљаде и хиљаде сваким даном пропитују се и че-

кају, кад ће моћи да се преселе у Банат, Бачку, Славонију, Сријем и друге крајеве, само да им се даде комад земље, да могу саградити кућицу и саградити свој дом и своју обитељ, али услед одуговлачења аграрне реформе, ти људи, који су често долазили и овамо у Београд и учинили силан трошак, морају се враћати без икаквог успјеха кући и без земље и без зараде. Ради тога, док се блажено питање аграрне реформе не ријеша, требало би бар привремено, да Министарство за Социјалну Политику побрине се за оне радне силе, које немају зараде, да посредује, да се помогне онима, који требају најнужније припомоћи и да им даду прилике, да зараде у оним крајевима, гђе је потреба радних сила путем посредовних обавесних уреда. То тражи опћи интерес цијеле наше државе, интерес обнове земље, интерес мира, задовољства и среће наших грађана. За то би молио господина Министра за Социјалну Политику, да би казао, што он у овом питању кани да подуме.

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ**: Реч има г. Министар за Социјалну Политику.

Minister za socijalno politiko **JOSIP GOSTINČAR**: Gospod interpelant je sprožil važno vprašanje, čigar rešitev je zelo nujna. Ministrstvo za socijalno politiko posveča temu vprašanju vso pozornost. Toda do sedaj ni bilo mogoče teh vprašanj rešiti tako, kakor bi bilo potrebno za delavski stan in za vse druge stanove, ki so v stiku z delavskim stanom. Ko sem namreč jaz prevzel ministrstvo za socijalno politiko, ni imelo to ministrstvo skoro nobenih uradnikov in ni bilo mogoče izdelati vseh teh stvari tako, kakor bi bilo nujno potrebno. Sedaj pa imamo izdelane vse tozadevne zakonske predloge in jih je treba samo še predložiti zbornici, da jih odobri.

Gospoda interpelanta morem zagotoviti, da se ministrstvo za socijalno politiko kakor za druge kraje briga tudi za Dalmacijo. Mi imamo sedaj državno posredovalnice za delo v Sloveniji, na Hrvatskem, v Bosni in Hercegovini; reči moram, da to ni zasluga v prvi vrsti ministrstva za socijalno politiko. V Dalmaciji tega zavoda še nimajo, ker tamošnja vlada ni na tom polju nič delala. Hočemo pa vse storiti, da se tudi v Dalmaciji in sploh v celi državi izvede državno posredovanje dela; to se bo tudi izvršilo v najkrajšem času.

Prosim gospoda interpelanta, da vzame to na znanje z mojim zagotvilo, da se bo ta stvar izvršila.

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ**: Реч има господин посланик Станко Банић.

СТАНКО БАНИЋ: Одговором г. Министра потпуно сам задовољан и предлажем прости прелаз на дневни ред.

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ:** Има реч господин посланик Петејан.

Poslanec **JOSIP PETEJAN:** Gospodje! Dovolite mi par besed o stvari, ki ne interesira samo Dalmacije, ampak prebivalstvo vseh pokrajin v naši državi. Brezposelnost je eno največjih zel, ki jih je rodila vojska, in se širi danes ne samo po Dalmaciji, ampak tudi pri nas, pravtako tudi po Hrvaškem in drugod. Za odpravo brezposelnosti in odpomoč temu zlu je po mojem mnenju reba treh stvari.

Pred vsem je treba razširiti posredovalnico za delo, to neobhodno potrebno stvar, ki pri nas v Sloveniji še obstoja, ki je pa še nimajo v Dalmaciji, Srbiji in Vojvodini, na celo državo. Ministrstvo za socijalno politiko bi moralo izdelati načrt, da bi se ta ustanova razširila na celo državo.

Iluzija bi bila, ako bi ljudem rekli, da bo brezposelnost naenkrat odpravljena, če bo le urejena poslovalnica za delo v celi državi. Treba je poleg tega tudi, da se v najkrajšem času poskrbi za javna dela, ki bodo dala zaslužka nezaposlenim delavcem. Država naj prične graditi železnice, mosove in druge stvari, ki jih bo itak treba prej ali slej zgraditi; s tem se bo dal zaslužek delavcem in opravilo se bo delo, ki je za državo potrebno.

Tretje vprašanje je s tem v zvezi. Treba je namreč poskrbeti za to, da bo brezposelni delavec, ki se prijavi za delo pri posredovalnici, imel tudi možnost, da bo vsaj enkrat na dan jedel. Treba je uvesti državno zavarovanje za slučaj brezposelnosti. V Sloveniji je to deloma še izvršeno; ne odgovarja sicer še vsem zahtevam, a začetek je tukaj. Stvar interesira celo državo. Zato bi prosil gospoda ministra za socijalno politiko, da se reši v najkrajšem času vprašanje splošnega zavarovanja zoper brezposelnost za celo državo, tako da bo imel delavec v slučaju brezposelnosti vsaj toliko, da se bo enkrat na dan najedel, da ne bo naravnost beračil.

Da se odpomore brezposelnosti delavstva, je treba še ene stvari, ki je po mojem mnenju zelo važna, namreč skrajšanja delavnega časa. Glede delavnega časa vlada popolna anarhija v posameznih deželah naše države. Pri nas v Sloveniji imamo 8urni delavnik, na Hrvaškem tudi; dolžnost gospoda ministra za socijalno politiko bo, skrbeti za to, da se osemurni delavnik kar najhitreje razširi na celo državo. Kajti ni lepo, če ob-

stoja osemurni delavnik samo v eni deželi, dočim nas drugod zavidajo, ker delaju po 10 in 11 ur na dan.

Vem da je v tej zbornici mnogo ljudi, ki se ne strinjajo z vpeljavo osemurnega delavnika. Poslanec dr. Mehmed Spaho je svoj čas že vložil interpelacijo, zakaj se je uvedel osemurni delavnik. Tu se vidi kratkovidnost ljudi, ki ne vidijo v bodočnost, ki ne razumejo ps. he mas, ki ne poznajo položaja, v katerem se sedaj nahajajo mase. Osemurni delavnik je potreben s socijalnega in gospodarskega stališča. Industrijalci so proti temu ugovarjali, češ, da trpi pri tem narodno gospodarstvo. Da temu nije tako, dokazuje dejstvo, da je osemurni delavnik uveden v najbolj razvitih industrijskih državah brez škode za razvoj industrije, tako na pr. na Angleškem in Francoskem; upeljava osemurnega delavnika se pripravlja tudi drugod. Zato bi bila dolžnost našega Narodnega predstavništva, da razširi ta zakon na celo državo.

To bi bile tri, oziroma štiri točke, s katerimi se uora po mojem mnenju ministrstvo za socijalno politiko čim preje baviti in predložiti zbornici tozadovni zakonski predlog. Čim dalje se te stvari odlašajo, tem hujše bo. Brezposelnost se namreč danes nikakor ne končuje, ampak pri zidarski obrti vsega materijala; tu pa je zaposlen glavni del nekvalificiranega delavstva.

Zato prosim še enkrat gospoda minisra za socijalno politiko, da bi se te stvari uredile prej ko mogoče, ker bi se s tem ublažila brezposelnost in dala delavstvu garancija, da je država res njegova mati, ki bo skrbela zanj tudi v tej nesreči. (Odobranje.)

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ:** Има реч господин министар за социјалну политику.

Minister za socijalno politiko **JOSIP GOSTINČAR:** Gospodje! Besedam gospoda predgovornika nimam pravzaprav ničesar pridejati, v kolikor se t.če stvari, katero je on omenil. Izjavljudem, da se ministrstvo za socijalno politiko z vsem tem bavi in sicer temeljito bavi, ker hočemo, da se naša država razvija v modernem socijalnem duhu in da bo odgovarjala vsem zahtevam po napredku v zmislu modernih socijalnih reform.

Kar se t.če brezposelnosti, ima gospod predgovornik popolnoma prav, ako trdi, da je brezposelnosti v prvi vrsti krivo to, da nimamo surovin, ki bi omogočile obrat tvornic in drugih velikih podjetij, in da zaradi tega ne morejo ta podjetja dati delavcem potrebnega dela in zaslužka. Pri tem trpi največ delavstvo, ker če delavec nima

zaslužka, nima tudi kruha, nima jela; zato trpe delavske družine veliko pomanjkanje in bedo.

Sedaj se dela na tem, da se ta brezposelnost kolikor mogoče odpravi, dajale se bodo tudi podpore onim, ki ne morejo dobiti nikjer dela.

Tudi zakon o osemurnem delavniku je pri nas že izdelan in ga je samo še treba dati v vpogled raznim interesentom, da podajo o njem svoje mnenje.

Uverjen sem, da bo ta zakon prišel pri nas v doglednem času do veljave v celi državi in da bo pomenjal velik napredek v naši socialni zakonodaji. Gospodje, ki imajo sedaj morebiti v tem oziru še pomisleke, bōdg. na podlagi razprav v doglednem času gotovo prišli do zaključka, da je stvar nujno potrebna in da se je treba v tem sporazumeti.

Molim, da sem s tem odgovoril gospodu predgovorniku tako, da je z odgovorom zadovoljen.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Господо, пошто нема пријављених говорника поводом ове интерпелације, прелазимо на другу тачку дневнога реда, а то је на интерпелацију г. Јована Шмитрана на г. министра унутрашњих дела. Како господин Шмитран није ту, али су његови другови прихватили ту интерпелацију, то молим г. министра да одмах пређе на одговор саме интерпелације.

Министар унутрашњих дела СВЕТОЗАР ПРИБИЋЕВИЋ: Господо, господин народни представник још 3. априла о. г. питао је: »Да ли зна г. Министар да је то дело пре 25 година за најреакционарније владе аустријске изашло у чешком издању неопштећено испод цензуре, и за време од 25 година доживело под старом Аустријом 51 издање.

Хоће ли министар дозволити, да се ми овде покажемо реакционарнији од бивше Аустрије — управо литерарно реакционарни — и да ово дело, бисер чешке поезије, изиђе у нашем преводу осакаћено, што би код осталих народа, који су ово дело превели на своје језике, а нарочито код самих чешких књижевника, врло лоше карактерисало наше схваћање литерарне уметности.

Хоће ли г. министар, пре него би ова књига изашла осакаћена из штампе, брзојавно наредити босанској влади, да ову заплену укине и тим нас сачува једне бруке међу литерарним светом.«

Ова је интерпелација поднешена 3. априла. Ја сам одговорио Народном Представништву 9. априла, дакле после шест дана, да ћу одговорити на интерпелацију, кад се стави на дневни ред. Морам одмах да кажем, да сам приватно сазнао, пре него што је интерпелација поднета, да сам сазнао за ту заплену и да сам одмах, чим сам сазнао, а то је пре него што

је поднесена интерпелација, упутио брзојавку у Сарајево, у којој сам казао: »Сазнајем, да је тамошња цензура забранила »Песме Сватоплуха Чеха« у преводу Алексе Шантића. Ако вест истинита, укидам ту забрану«.

Али господо, пошто је и г. Банић стављао у питању цензуре нека питања, ја морам овом приликом, да саопштим Народном Представништву, да се краљевска влада бавила тим питањем цензуре и питањем примене цензуре и да је краљевска влада решила то питање и то своје решење упутила на све покрајинске владе, а уједно и на надлежне факторе који овде у Србији врше цензуру. То решење гласи:

»Поводом притужаба у Народном Представништву и у јавности уопште против примене цензуре, а констатујући и сама, да се цензура примењује без плана и система, често произвољно и на продукте штампе, који се без опасности за јавни мир и ред и за државну сигурност могу пустити не цензурисани решила је краљевска влада у својој седници од 19. о. м.:

1. да се примена цензуре има ограничити на продукте штампе, који на такав начин третирају питања спољне политике, да би се тим могли угрозити наши народни интереси и евентуално могло да послужи непријатељском иностранству против наших оправданих захтева;

2. на продукте штампе, којима се открива кретање наше војске и угрожава интерес војних операција као и безбедност саме војске.

Према томе може цензура да се односи само на заштиту дипломатских и строго војних интереса. Осим овога треба подврћи цензурисању саставе, којима би се позивало на т. зв. нелегалну борбу односно глорификовала оваква борба, или другим речима, којима би се препоручивала насилна измена садашњег политичког и друштвеног стања и поретка«.

Осим тога решење је, да се укине данашња уредба о цензури према којој се могло подврћи цензури све и да се та уредба има у овом смислу изменити. (Врло добро!) Молим г. интерпеланта, да прими овај мој одговор на знање, јер мислим, да ће са истим бити задовољан.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Има реч г. Керубин Шегвић.

КЕРУБИН ШЕГВИЋ: Ја ћу само неколико речи казати последије говора г. Министра Унутрашњих Дјела. Врло су добри ови закључци и врло су добра и паметна ова ограничења, која су постављена цензури од стране Министарског Савјета; али као предувјет је свему томе, да се тако поступи, као што се у овим ограничењима Министарског Савјета налаже, да се у цензури поставе људи паметни, који ће знати

своју дужност, који ће знати шта је шкољиво, а шта није шкољиво за државне интересе. То је врло важно, господо, и без тога не може бити ништа. Међутим, господо, на цензури раде људи, који једва знају читати, који су свршили основну школу и они пуне неки чланак у питању спољне политике или неки чланак војничке природе, а друге ствари, које су сасвим невинне, они избришу. Ови закључци и ова ограничења Министарског Савјета не ће ништа поправити данашње стање, док г. Министар Унутрашњих Дјела и цијела влада не поставе у цензури за чиновнике људе разборите, паметне и школоване. Ја сам хтио само то поменути.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ : Сад прелазимо на трећу тачку дневног реда : Одговор г. Министра за аграрну реформу, на интерпелацију г. Антона Сушника о провађању аграрне реформе у Славонији. Г. Министар за Аграрну Реформу извинио се, што је заузет анкетом о Аграрној Реформи и према томе ову интерпелацију одложићемо за који други дан.

Прелазимо на четврту интерпелацију : Одговор г. Министра Војног на интерпелацију г. Светозара Хаџића, о кулучењу код начелника војне станице у Нишу.

Има реч г. Светозар Хаџић.

СВЕТОЗАР ХАЏИЋ : Господо, интерпелација, која је стављена данас на дневни ред, ранијег је датума : од тога времена протекло је шест месеци. За овај нехат подноси одговорност бивши Министар Војни, који није сматрао за дужност, да одговори на ову интерпелацију. То је за осуду тим пре, што се то дешава у времен укад се ствара наше Краљевство и кад се удара темељ нашем новом животу. Овом напомену у почетку говора, хтео сам констатовати, да се овако у будуће не дешава. Изношењем ове интерпелације на дневни ред данас, ја видим добру вољу данашњег г. Министра Војног, и, ако је та интерпелација старијег датума, да на њу одговори.

Господо посланици, та интерпелација није изгубила своју важност у ово доба, јер бивши Министар Војни није нашао за сходно, ма шта да предузме, да би се тај нехат на нишкој војној станици обуставио и народу олакшало. Тај нехат који ме је нагнао да поднесем ову интерпелацију, иде истим током као и пре, кад сам ову интерпелацију поднео. Господо, у доба, кад је војска низала победу за победом, кад су војници гонећи непријатеља заборавили на своје домове, јер нису имали свету дужност да изврше према отаџбини. Војна власт одмах у ослобођеним крајевима успоставља војне станице с намером, да олакшају снабдевање трупа, које су

оперисале на фронту. Народ је прихватио тај позив јер, долазећи у отаџбину која је упропаштена, одмах и притрчао да помогне у раду како браћи војницима, тако и савезницима, да не би осетили оскудицу, и ако је отаџбина ојађена и уништена од стране непријатеља нашег. Али, господо, и ако је народ тако прихватио тај позив, војна станица у Нишу, одмах по свом првом раду, показује, да људи који су били на тим местима нису били достојни тога посла су издали наређење, да се сва заостала стока дотера нишкој станици без наређења, ко ће ту стоку на нишку станицу терати. Одмах затим следовало је друго наређење, да се сви војни обвезаници пријаве резервној команди у Нишу. Шта је настало? Сви војни обвезаници пријавили су се команданту резервних трупа у Нишу и верујте волове и кола, која су дотерана и пријављена нишкој станици, дотерали су старци и жене и деца од 12—16 година. У то време било је доста непријатељске коморе заплећене и много заробљеника, али се они нису употребили на рад, већ ови изнемогли старци, жене и деца. Сем тога, господо, тај број тих кулучара, био је тако велики, да је прецунио све кафане у Нишу и нишку пољану, не радећи готово ништа. Господо, мени је жао, што морам ово рећи. Ја сам био интерниран у Бугарској и провео сам тамо две и по године и на три месеца пред улазак српске војске у нашу отаџбину, пуштен сам кући и ја сам био сведок пљачкања и харања, које је непријатељ учинио. Бугари су при своме повлачењу и одступању из наше земље извршили силну пљачку : хиљадама говеди, хиљадама оваца, свиња, коња, све је то протерано из Старе Србије и Македоније и из наших других крајева, у којима су Бугари били ; сви ти транспорти имали су да прођу кроз Ниш, јер је ту била одступница Бугарима, који нису хтели да се предаду по уговору о миру. Ја сам био сведок, кад су Бугари протерали силну стоку из околних села нишких : Матејеваца, Каменице и Мачве. За њима је трчао велики број жена, деце и људи, који су молили Бугаре, да би им повратили стоку. Бугари су узимали новац за стоку да је тобож врате, а стоку су опет отерали. Видећи такав рад нашег непријатеља, ми смо се грађани решили на корак и упутили протест команданту који је тамо био и протестом тражили, да нам ту стоку пуне, и ако нисмо знали о капитулацији њиховој и условима мира. Они су нас одбили и казали нам, да Бугари на то имају права и тако су радили. Та судба постигла је и мој срез а тако исто и друге срезове. Ето, господо, видите, у том округу који је овако страшно опљачкан и оно мало људи, који су имали кураж да склопе у планину своју женску чељад и оно мало стоке што је заостало, нишка војна станица сматрала је за сходно

да нареди, да и то мало стоке дотера на посао и за-
посли.

То наређење нишке војне станице нагнало ме је,
да поднесем ову интерпелацију, али тако исто и
нехат који је показало особље нишке станице, а тај
нехат је у овоме.

И ако је непријатељ покупио све сено, ипак је
код народа остало прилично јечмене и овсене сламе,
са којом би се могла стока хранити. Нишка станица,
није имала никакве друге хране за стоку сем ржане
сламе — и са том ржаном сламом, стока је храњена.
У то доба, стока је оболела од шапа. Кад сам видео,
да је стока почела липсавати и кад смо сви гра-
ђани видели да народ траћи време дабе, не радећи
ништа, а стока нагло скапава, ми смо, ја и мој друг
г. Никола Митић, учинили корак, да се тај кулук
распусти а да се за кулук употребе војници, који
су се нишкој команди јавили. Од свега тога није
било ништа.

Тај кулук је још и до данас трајао, а траје и
данас и до мога доласка, и после ускршњих праз-
ника, опет је наређивано да се та стока тера на рад.
Господо, ја сам имао акта у рукама, када је госп.
начелник наредио да се из среза сврљинског одмах
испошље 246 коња са тераоцима на рад нишкој вој-
ној станици. У колико је мени познат војни закон,
ја знам да војне станице немају права да траже
комору и кулук са територије друге команде и чи-
тао сам акта где се је повео читав спор око тога,
како је могла друга команда да тражи кулук из
области III. пуковске команде.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ :
Господине посланиче, мотивација треба да буде
краћа, а Ваша репликација може да буде, дужа.

СВЕТОЗАР ХАЦИЋ : Такав рад нишке војне
станице нагнао нас је, да поднесемо ову интерпе-
лацију и као што видите она је сад на дневном
реду и ја ћу се радovati, ако је госп. Министар по-
каже, да се ма шта радило поводом ове интерпе-
лације и да се постигао ма какав успех.

Ја нисам могао прикупити податке како ова
ствар стоји данас пред нишком војном станицом,
али ја мислим да је господин министар повео ра-
чуна о овој ствари и прикупио потребне податке.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ :
Има реч господин министар војни.

Министар војни и морнарице гене-
рал **СТЕВАН ХАЦИЋ :** Ова интерпелација г. Ха-
цића поднета је још прошле године у половини
децембра месеца моме претходнику. Према томе и
мој одговор биће према приликама, које су биле у
оно време, кад је интерпелација поднета.

Победоносна српска оперативна војска, у своме
покрету, се врло брзо кретала од Солуна преко
Скопља и Ниша и даље на север. Разуме се, да су
ти покрети, који су били јединствени у историји
ратова, по својој брзини морали да учине оно, што
је и било, т. ј. да се немогадне обратити тако јака
и велика брига на позадину, јер се желело и хитало
да се непријатељ што пре протера из наше земље.
То је и била последица тих брзих операција, те су
у позадини остала и слагалишта без хране и без
осталих потреба, да ће та позадина те војске, која
се тако брзо креће, бити довољно уређена, да може
снабдети све оне, који су тако брзо јурили, који су
прешли Саву и Дунав и ишли све даље и даље. И
док се наша оперативна војска, кад је прешла Саву
и Дунав уређивала и одмарала на заслуженим ло-
ворикама, дотле су нагрнули из многих места ко-
манде установе војне и грађанске и избеглица право
ка Нишу.

Ниш је као што знате, у току целог нашег рата
био, па ће увек и бити центар, где се бујица и на-
рода и војске слива са свију страна. Према томе у
њему је требало све дочекати, сместити и направити.
Ручних магацина није нигде било, а и да их је било,
они су били празни. Услед нашег брзог наступања
и још бржег одступања непријатеља, он је морао
оставити знатан плен у разноврсном ратном мате-
ријалу, који је требало пажљиво прикупити и сло-
жити у магацине. Исто тако и храну из разних кра-
јева требало је сакупљати и слагати у магацине вој-
них станица на прузи Врања-Ниш и у самом Нишу.
Како су заробљеници по наређењу Врховне Ко-
манде морали бити употребљени на оправци же-
лезничких пруга, путева и других комуникација,
и исте је требало хранити, међутим у то време није
било државних возова и железничког саобраћаја до
Ниша тек пре кратког времена успостављен, импе-
ративна потреба је захтевала, да се потражи помоћ
народ. Позивање народа на војну службу у оваквим
приликама било је оправдано и патриотски, јер је
било право да онај део народа који је остао код
својих кућа, помогне оне, који су пожртвовањем и
јунаштвом својим донели нама слободу и све оно
што данас имамо. Право је било да и тај део народа
помогне општем добру вршећи разне дужности у
позadini. Нишка главна војна станица је једна од
највећих и најважнијих станица на целој терито-
рији краљевства, па је била принуђена да прибегне
позивању народа на војну службу са својом сто-
ком и колима, јер државних возова у то доба није
било. Додуше овај позив на војну службу није био
организован као у нормалним приликама, али томе
је био узрок тај, што све власти тада још нису биле

успостављене. Тако на пр. пуковске окружне команде нису имале потребне податке.

О другом питању интерпелације ја не бих имао ништа више да кажем само то, да је још 14. фебруара о. г. мој претходник под бројем 18.642 издао потребно наређење команданту Моравске дивизијске области. Најзад, кад сам ја дошао за министра, ја сам издао два наређења у погледу смањивања кулука, тако, да се кулуци не смеју употребити нигде, где год има државних возова на расположењу, а ако се у опште појави потреба за кулук, да ниједан командант дивизије не сме наредити кулук, док ме претходно не извести о узроку, због кога се не могу употребити државни возови. Од тог времена, ја сам наредио да ми се сваких 15 дана подносе извештаји и према томе се надам, да ће се ти кулуци свести на минимум а у најкраћем времену и сасвим престати, кад се буду формирали потребни возови од мазга и коња које смо добили од наших савезника.

То је мој одговор на интерпелацију г. Хаџића.

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ:** Реч има г. Светозар А. Хаџић.

СВЕТОЗАР А. ХАЏИЋ: Ја сам напоменуо у првом свом говору, да је нишка војна станица позвала силам народ на кулук. Народ је то веома свесно прихватио, и никога није било, који је гунцао против тог позива. Ја сам био очевидца, где су жене, девојке и деца од 12 до 14 година с поносом ишли војној станици, јер су разумели време у коме се позивају на војну дужност, и чисто им је правило задовољство, што су дочекали да и они буду војни обвезници, и да послуже својој отаџбини. Али господо, рад нишке војне станице и нагнао нас је, да уложимо протест и поднесемо интерпелацију, и да тражим, да се тај свет уклони с тога посла, јер не само да они нису водили рачуна о исхрани те стоке, него нису водили рачуна ни о исхрани тога народа, који је ту стоку гонно. Стока је лишавала. По свима кафанам, по свима пољанам лежале су те коморе, никако неупотребљене за посао, за који су биле позване. Сам тај нехат и тај нерад начелника нишке војне станице нагнао нас је, те смо и протестовали и поднели ову интерпелацију, ја и мој друг Никола Митић.

Господин министар војни у своме одговору казао ми је, да је само једанпут позвано 246 кола. Ја могу рећи господину министру ово, да је нишка војна станица, гонечи овај свет на посао и у оном лекању, упропастила стоку за вучу са целе територије друге пуковске окружне комаде, па кад је то извршила, онда је отпочела тражити кулук од треће пуковске окружне команде, да би свршила посао. И

кад је упућен акт начелнику среза сврљинског, да се упуте толика кола на кулук, стојало је м акту, да ће се сваких 15 дана замењивати. Начелник срески у току рата не сме ништа друкчије да ради, него мора да испуњава наредбе војних власти, и он је то и учинио. То позивање тога кулука било је баш у доба, кад је било неопходно потребно, да се народу остави стока за обрађивање његових поља. И ако је добио био наредбу од г. министра пољопривреде, да се народ поштеди свих кулука, та наредба није вредела ништа.

Сем тога, господо, као што рече сам госп. Министар Војни, нишки округ био је центар целокупног промета и проласка са југа на север. Али тај промет и до данас није обустављен, цео саобраћај се окрепуо преко Ниша, Сврљига и Књажевца. Бугари нису водили рачуна о свету кога су интерприсали, него су га у масама пребацивали у крањски и тимочки округ и тај народ требало је вратити натраг у домове, а зато превлачење тога света морала се употребити народна вуча. Све избеглице, које су бегале испред непријатеља и склониле се у јужне вароши краљевине Србије, враћале се и њих је требало пребацивати; све јединице у позадини, које су ишле од солунског фронта на север, пролазиле су кроз Ниш, Сврљиг и Књажевац и њима се морала давати комора, која би их превозила до жељезничке станице — Књажевац.

Тај кулук би имао злих последица, јер су поља остала необрађена и због таквог рада народ се мора запитати, чиме ће дочекати зиму? После је настало киновито време и помело је све и онда зима има да нас чека гладне. Да се овако запита, нагониће га још један други случај, који и мене гони да ово изнесем, а то је што ни Министар Војни, и Министар Исхране нису нашли за потребу да приликом деобе плена и хране укажу помоћ и нишком и пиротском округу, него су потпуно те округе избацили из комбинације и нико им ништа не даје. Па, господо, ја чух из одговора г. Министра Трговине и Министра Исхране, поделили смо стоку толико и толико комада, томе и томе округу, а нишки и пиротски не поменуше. Па кад не поменуше нишки ни пиротски округ, ниједан од министара не сетише се ни старе Србије и Македоније. Зар јужна Србија, стара Србија и Македонија нису дали војнике? Зар њих непријатељ није уништио и оштетио? Зашто се господа Министри приликом деобе стоке не сетише људи из тих крајева.

Кад сам дошао из Сврљига у Београд сматрао сам за своју дужност да обавестим господина министра војног, као и господина министра привреде о том страховитом кулуку и ја сам их обавестио писмено, молећи да овај кулук прекине и да за саобра-

ћај пуге аутомобиле, који ће превлачити свет за Ниш и Књажевац и да кулук изостане. Ја немам извештаја да ли је то тако и урађено и ја бих молио господина министра да ми изађе у сусрет бар у ово доба, које је најскупље по наше земљораднике, да их ослободи сваког кулука, јер ако су кулучили, кулучили су и сувине. На нама је дужност да помажемо, а помоћи ћемо само на тај начин, што ће аутомобили превлачити тај свет, који треба да се врати својим домовима.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Има реч господин Илија Илић.

ИЛИЈА ИЛИЋ: Господо, ово питање, које је покренуо господин Хаџић врло је важно нарочито за нас у крајевима Старе Србије и требало би да се заинтересује пажња целог Народног Представништва и народних посланика.

Војне власти у опште у позадини, траже неразумно многобројне радне снаге. Ова је интерпелација подигнута у децембру месецу и да се онда одмах наредило да се види, онда би се утврдило, да збиља има много радне снаге, која не би требало да буде употребљена у ономе времену, али и сада није доцкан. Нека господин министар војни пошаље једнога чиновника који ће видети да у дивизији нишкој и у свима командама има много радне снаге баш у овом времену, кад нам је радна снага најпотребнија за обрађивање земље. Да има доста команда војних које седе беспослене, а не пуштају никога бити им дају одсуства.

То што је са радном снагом, то је и са стоком. Ја сам раније поднео интерпелацију због округа Топличког. Има преко 5000 војника који су у округу топличком погинули. Ни у једном округу није погинуло толико војника за време побуне 1917. године, колико у овом округу. Тако исто има преко 4000 њих, који су сада на фронту. Ја разумем да су ових 4000 који су на фронту потребни, али кад се узме 5000 погинулих и 4000 ових на фронту, да су они сви шефови фамилија, видеће се да је ретка радна снага у округу Топличком. Због тога сам ја предлагао, да се они по разним командама и јединицама, који су непотребни одпусте кућама, али то није примљено, него је и дан данас равномерно се поступа са округом Топличким, као и са осталим где их није ни приближан број погинуо.

То је што се тиче радне снаге. Што се тиче кулука, то је још горе. Из округа Топличког узимају се кулучари за лесковачку и нишку станицу и то овако: позове се комора па се заборави да се позове замена и ако има наредба да се после 15 дана смени. Они кулучари који су позвани не раде него седе нераспоређени без икаква посла и тако после месеца, два дана, после многобројних жалба, једва се сете

војне власти да некога пуге. Као што рекох неразумно се расипа радна снага која је оптребна за привреду. За то бих молио господина Министра Војног, да пошаље једнога чиновника, да види колико има непотребне радне снаге код војних команда и станица, који су потпуно излишни и седе цабе у том надлештву. Тако исто има много кулучара, ја разумем где је потреба, али има много више кулучара него што изискује војна оптереба. Према томе ја молим господина Министра Војног, да ова интерпелација не остане без дејства него да се по овоме учини извиђај.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Има реч г. др. Павичевић.

Др. АЛЕКСАНДАР ПАВИЧЕВИЋ: Господо, кад је реч о кулуку, онда би био грех и огрешио би се, кад не бих говорио о кулуку у Санџаку, не само у округу, кога ја представљам него у целом Санџаку. Кулук као спојна веза између жељезница, које иду кроз Босну и које излази до Митровице без путева и добрих саобраћајних средстава, превршио је сваку меру. Непрестани преноси из Митровице за Босну и из Босне за Митровицу упућени су на пролаз кроз Санџак и онда је велики кулук неизбежан. Нисам ни ја ни ма који други противан правилном кулуку, јер разумем положај и потребе војске, али кулуку како се води код нас не само да сам ја противан по држим да ће сваки разуман човек бити противан.

Господо, непријатељ је из наших крајева отерао све. При крају своје он је изашао по селима и отеро сву стоку.

Та стока после подељена је босанском становништву, а овамо није враћена. После пак кад је враћена није дата, јер се каже да је нека стока лака нека тешка није могла се дотерати до границе Санџака и наравна ствар ми нисмо ништа добили. Кад се види да стоке нема да су тешка кола, онда је просто немогуће пренети све оно и онаквим средствима, каква су у тим крајевима.

Али што је најгоре, то долази од господе која рукују кулуком. Узмимо за примјер Сјеничку пуковску окружну команду, код ње има један обичај, да јој је увек све хитно, врло хитно. Код њих све штогод им падне на памет они са три штрихле врло хитно: толико и толико кола, коња, волова итд. и онда је апсолутно немогуће све то извести, кад су тамо растурене куће, пада сав терет на једну општину, а извесне општине су потпуно удаљене и оно мало стоке шта имају морају да дају.

Још долази и то што су извесна господа официри осино и њима морате све учинити у време и кад им падне на ум, не водећи рачуна о томе, да оно што је њима дато буде заиста враћено као што

треба. Навешћу вам овакав случај, на пр. узме се коњ са опремом, седлом итд., он га треба да употреби до Новог Пазара, а он иде у Митровицу, Соко Бању неки пут у Плевље и кад се врати он није више коњ, нема опреме јер је све то уништено и упропаштено, нико никоме не одговара и сопственику се враћа коњ. Он нема права да се жали. Тамошњи народ није свестан да тражи своје право, не уме и није вешт и нема нико да га заштити и на тај начин све се то тотално упропасти и оно мало опреме што је било све је упропаштено. Тих примера има маса. Само један пример да Вам наведем.

Један господин народни посланик пошао је кроз Сјеницу, платио је кола 200 динара до Плевља. Кад је дошао у Плевље један од официра са револвером у руци натерао га је преко Белога поља, иде у Колашин, Сирмаха који га је возио тамо, морао је да учини то, отишао је преко Белога поља и није могао извући кола, пропали су му кола и волови.

Молим Вас, господо, то није један једини случај то су свакидашњи случајеви, што се врше у тим нашим крајевима. Господа официри нарочито командант Сјеничке луковске окружне команде ставио је себи задатак да све могуће учини како ће увредити тамошњи свет. Имао сам писмо од општине која запомаже од њега, јер не зна шта ће да ради, он је натерује кад треба и кад не треба да кулучи. На пр. ја ћу да кажем укратко само ово: Командант Сјеничке окружне команде не да да живимо. Тридесет кола са по 2 вола ишла су у Нови Пазар и пренели храну за Сјеницу и та иста кола употребљава за пренос дрва на велики четвртак, па је опет то исто чинио, па се и тиме не задовољава командант него наређује суду општине Стављанске да употреби кола за пренос дрва претећи најстрожим казнама ако се не поступи по његовом наређењу. Суд општине Штављанске није могао да поступи...

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ**:
Господине посланиче, не смете читати писмо.

Др. **АЛЕКСАНДАР ПАВИЋЕВИЋ** (наставља):
Молим Вас, господо, било је наређење госп. министра привреде да у месецу марту и априлу не буде кулука, то је наређење због рђавих прилика у пошти дошло тек 1. априла. И мислите ли, да је то наређење командант Сјеничке луковске окружне команде хтео да послуша? Боже сачувај! Он је наредио да се дотерају дрва за идућу зиму. Одкуд то долази, да се кулуком дотерују дрва онда кад има највише радног времена?, молим Вас, г. министре, ја Вам скрећем пажњу да водите рачуна, јер се под оваквим стањем кулук радити не може, како се сад ради.

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ**:
Има реч г. Димитрије Попадић.

ДИМИТРИЈЕ ПОПАДИЋ: Господо народни представници! Дало ми је повода да узем реч о овој интерпелацији, коју је г. Хаџић упутио на г. Министра Војнога то, што се г. Хаџић у одговору као интерпелант није дотакао једне важне ствари. А можда није довољно обавештен, те ћу ја да обавестим г. Министра, да чује шта се ради у Крушевачкој станици војној, где је некакав пензионер, који је пензионисан на Крфу, тако смем да кажем, као велеиздајник, сада је начелник станице у Крушевцу, где он из пизме што је пензионисан, страшно тера на кулук све па и жене и децу. На што тера на кулук за војне ствари, и ја сам војник био и знам шта треба да буде, али сада у овим моментима, када нема никакве војске у Крушевцу, када нема транспората војничких у станици, ту би станицу требало укинути као непотребну. Дакле тај начелник станице који разуме и зна да може да купи за војне потребе кулучаре, шта је он сада радио? Пре извесног времена, кад сам отишао у стопањску кафану, случајно прошао, видео сам, да су били на колима два професора и неколико ђака са 10—15 куфера, и видео сам да на Велики петак једу пржена јаја, а видео да један дечак, чији је отац погинуо на Маљену, плаче. Питао сам га: зашто плачеш? — Ето, отерали ме на кулук, да вучем ове ствари, а немам хране за стоку ни за мене. — Ја сам отишао и видео, да та господа једу пржена јаја на велики петак пред кафаном и пију вино, а тај их дјечак под кулук вози, и ако имају велике дијурне за себе, жену и децу, а сељаци ништа немају. То је срамота, то није лепо. Баш то ми је дало повода да узем реч. Други случај је у овоме. Неки порезник из Александровца отерао је једнога дечака из Паруновца ноћу на кулук у Александровац, да га вози, и овај га је ноћу возио, а порезник му није дао да се врати, док га не одвезе, па кад је стигао у Александровац без ситног марјаша.

То није кулук, да чиновнике, који имају велике плате, сељаци, жене и деца бадава возе. То није кулук.

Трећи случај, господо, пре четири пет дана узели су кола и коње старешина манастира Велућа, те је један чиновник из окружне команде, који се оженио ишао тим колима на излет до Крагујевца.

Ја молим господина Министра Војног, да има ово у виду и да нареди да се кулук државни сасвим укине и да се станица Крушевац као непотребна укине, пошто у Крушевцу нема војске.

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ**:
Реч има г. министар војни.

Министар војни генерал **СТЕВАН ХАЦИЋ**: Односно наређења за дефинитивно укидање кулука, ја сам издао два наређења и по по-

следњем укинут је кулук, и дозвољен је само у оном случају, кад командант дивизијске области нађе, да му је немогуће са државним средствима извршити пренос. У томе случају он може наредити најкраћи кулук у најближој околини, али никада пре него што извести министра Војног. То је највећа гаранција, да се у будуће такве ствари не могу дешавати.

Односно онога, што је казао др. Павичић, ја сам имао част да га примим и наредио сам команданту III. армијске области, да се тамо предузму сва средства, да се олакша кулук, који се врши на саобраћају између старе Србије и Босне.

Односно захтева г. Илије Илића, ја сам пристао да пошаљем једног официра команданту моравске дивизијске области, — јер Нишку станицу не могу да укинем — да извади потребне податке, да ли има излишног особља, па бих ја издао наређење, да се то излишно особље укине, ако га буде било.

То је што сам имао да одговорим: да сам вољан да учиним све да се олакша кулук.

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ**: Господић Хаџић предлаже прост прелаз на дневни ред. Ко је »против« устаје, а ко је »за« седеће. (Сви посланици седе.)

Објављујем да је једногласно примљен прост прелаз на дневни ред.

Сад прелазимо на 5. точку дневног реда, а то је одговор г. Министра војног на интерпелацију г. Живојина Златића.

Има реч г. Живојин Златић.

ЖИВОЈИН ЗЛАТИЋ: Господо, по закону о инвалидској потпори предвиђено је, да инвалидска потпора тече од дана поднете молбе за тражење инвалидске потпоре. Прилике, у којима смо се ми налазили за последње три године нису дозвољавале, да се та законска одредба може и испунити. Наша војска налазила се на Крфу и солунском фронту, њихове породице у Србији, а државне власти такође су биле на Крфу. Дакле, та законска одредба није се могла испунити због силе околности.

Да не би инвалиди и њихове породице услед тога претрпели штету, требало је регулисати питање о року од кад тече потпора, да инвалидска потпора тече од дана смрти или нестанка, а не од дана поднете пријаве, како је то закон предвидео.

Ја сам још 14. марта на седници упутио кратко питање на г. Министра Правде, да ли је вољан да ово питање регулише или тумачењем законске одредбе или подношењем нове измене закона у томе смислу. Г. Министар Правде није ми могао дати у своје одговору потребно задовољење, управо, он није ни обећао да ће то урадити и ја сам био принуђен да поднесем интерпелацију на г. Министра

Председника и г. Министра Војног да они то питање регулишу.

Г. Министар Председник се оградно да то не спада у његову надлежност и ја питах г. Министра Војног: зашто ово питање није до сад регулисано и јели вољан да га регулише?

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ**: Има реч г. Министар Војни.

Министар Војни и Морнарице генерал **С. ХАБИЋ**: На ову интерпелацију посланика г. Живојина Златића дајем следећи одговор:

Садашњи закон о потпори војних инвалида прављен је са циљем да задовољи потребе времена у коме је постао. Број ондашњих инвалида у срањењу према броју који нам је дао овај светски рат веома је мали а и потребе инвалида, према ондашњим економским приликама у срањењу са садашњим биле су незнатне. Досадашњи закон имајући да задовољи мале потребе и могао је бити онако примитиван — управо рудимент закона. Једна од многих мава тога закона јесте и та, што је у члану 21 предвидео да право на потпору инвалида, почиње тећи од дана прве пријаве власти за потпору. Несавршенство тога закона његове многобројне мане и недостатци за доба његова постанка, могли су и прећи незапажени. Али садашњи светски рат све је изменио. Број инвалида јако је нарастао, економске прилике измениле се и потребе инвалида увећале се, сва непотпуност садашњег закона увједла се.

Ова промена у сваком погледу увидела се на време и да би задовољиле садашње потребе, израђен је нов пројекат закона о потпори војних инвалида, који је инвалидски проблем поставио на модерној основи и рационално га решава. Тај пројекат поред осталог, поправиће ману досадашњег закона у погледу почетка тока инвалидске потпоре.

Нови пројекат изнеће се Народном Представништву на претрес и узакоњење и Народно Представништво имаће прилике да се увери о свима његовим добрим странама; увериће се да се није жалило труда да се обезбеди егзистенција у рату оне способних и породице у рату палих ратника.

Али ова ће се законска неправилност поправити и пре но што нов закон ступи на пагу. Она је у неколико већ и поправљена, јер су и првостепени судови уведели ту незгоду и неки од њих већ досуђују потпору не од дана пријаве већ од дана смрти лица, од кога се доводи право на потпору. Оваквом поступку судова није противан ни Касациони Суд.

Но како има првостепени судова, који се држе строго законског текста и потпоре досуђују од дана пријаве то у жељи да би се у овом питању постигла једна образност у решавању, актом својим од 26. априла 1919. год. број 20.152 обратио сам се г. Мини-

стру Правде с молбом да овај случај на једнообразности при решавању изнесе Касационом Суду, који би у Општој Седници донео начелну одлуку о овоме питању и доставио је свима првостепенним судовима, која би за њих била обавезна.

Из свега изложеног, држим, добиће се уверење да судбина инвалида и инвалидских породица стално лежи Министарству на срцу; да се за њих непрестано чини и чиниће се све што се уопште може учинити те да се ублажи тежак положај оних људи, који су државу и цело друштво обавезали својим принесеним жртвама, за општу ствар.

То је мој одговор на интерпелацију посланика г. Живојина Златића.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Има реч г. Златић.

ЖИВОЈИН ЗЛАТИЋ: Из одговора г. Министра Војног види се да је Министарство урадило све што у његову надлежност припада и ја не могу бити незадовољан његовим одговором. Али, кад сам ја у седници од 14. маја упутно питање г. Министру Правде, ја сам имао за циљ да г. Министар Правде као надлежни Министар упути Касационом Суду једно питање да он као највише судско тело протумачи да судови не доносе погрешне одлуке, већ онакве, какве се морају донети, пошто се законски услови нису могли испуњити невољом оних, који су требали испунити, него вишом силом. И кад је г. Министар Правде имао ваш акт у рукама, којим сте тражили тумачење, требао је да ми одговори. Међутим ја сам сазнао да је ствар решена у Касационом Суду и сматрам да је она скинута са дневног реда, а до ове интерпелације не би ни дошло, да је г. Министар Правде учинио своје.

Задовољан сам одговором г. Министра Војног и предлажем прост прелаз на дневни ред.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Господин Златић предлаже прост прелаз на дневни ред. Ко је за то, он ће седети, а ко је против, тај ће устати. (Сједе сви.) Објављујем да је примљен прост прелаз на дневни ред. Сада прелазимо на шесту тачку дневног реда, на одговор г. Министра исхране на интерпелацију г. Стојана Д. Рибарца, о закључењу аранжмана за размену робе између министарства за исхрану и Чехословачке републике. Пошто нема ни господина интерпеланта, а ни господина министра, то се ова интерпелација одлаже за други дан. Реч има господин Милоје Јовановић.

МИЛОЈЕ Ж. ЈОВАНОВИЋ: Господо, жалим што господин интерпелант није дошао, а нема ни господина министра, јер треба да се ова ствар претресе што пре, јер не можемо дозволити, да се по буцањима говори једно, а овде друго. Ја сам мало пре

пред један сат молио господина Корощца да дође, а жалим што господина интерпеланта, који је час пре био овде, сада није ту, па кад се то питање не може да претресе сада, треба да се претресе данас по подне, кад хоћемо свакако да радимо. (Гласови: Не данас, него на други дан интерпелација.) Па добро на будући дан интерпелација.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Господин интерпелант не жели да се скине ова интерпелација с дневног реда, него је чуо, да господин Министар због учествовања на анкети о Аграрној Реформи не ће доћи на седницу, па је зато отишао са седнице. (Заст. Ванџ: Господин Министар Корощец је био спреман доћи, па се је телефонски дао обавестити, кад је дознао да нема господина интерпеланта, онда није дошао. — Посланик Милоје Ж. Јовановић: Не можемо дозволити, да се на такав начин нападају појединци, а да господа не дођу кад треба да се о том расправи.)

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Господо, сада прелазимо на седму тачку дневног реда, то јест на одговор господина председника Министарског Савета на интерпелацију господина Душана Васиљевића о попису добровољаца за наше ослобођење и уједињење, и о накнади која им припада у земљи за обрађивање. Има реч господин Душан Васиљевић.

ДУШАН ВАСИЉЕВИЋ: Господо, прије свега нека ми буде допуштено, да интерпелацију, коју сам био слободан поднјети заједно са својим друговима господину предсједнику Министарског Савјета, прочитам. Она је кратка и казаће по прилици све. Интерпелација се тиче пописа добровољаца за наше народно ослобођење и уједињење, о накнади која им припада у земљи за обрађивање. (Чита:)

У овом рату узело је учешћа у саставу српске војске више десетина хиљада добровољаца Срба, Хрвата и Словенаца из разних крајева нашега Краљевства.

Поред тога био је велики број добровољаца наше крви и језика, који су се борили у војскама Велике Британије, Француске, Сједињених Држава Сјеверне Америке, па чак и у талијанској војсци, сматрајући Италију за савезника Србије у оружју и пријатеља нашег народног ослобођења и уједињења. Коначно наши добровољци борили су се и на руском и румуњском фронту.

Број и заслуге наших добровољаца нису довољно познате, да би се могло у довољној мјери оценити и наградити. Прилике у којима се налазила краљевина Србија тецајем овога рата, нису јој ни давале довољно могућности за овакав рад.

Па ипак влада краљевине Србије одредила је још 1916. године добровољцима у саставу српске

војске по пет хектара земље за обрађивање. — Ова одлука краљевске владе има без сумње свој разлог и у тој чињеници што највећи део добровољаца потиче из сиромашних крајева наше отаџбине и из реда земљорадника.

Ова одлука нашла је своју потврду и у манифесту Његовог Краљевског Височанства Наследника Престоља од 24. децембра 1918. као и у претходним одредбама краљевске владе за припрему Аграрне Реформе.

Правилно и корисно извршење ових одредаба зависи од познавања броја добровољаца, који су узели учешћа у овом рату, броја оних, који су погинули или постали неспособни за рад као и од познавања њихових имовинских, социјалних и породичних прилика и краја из кога су пореклом.

Познавање ових околности у толико је потребније, јер предстоји извршавање Аграрне Реформе, а тако исто може се очекивати и демобилизација војске чим се рат доврши односно мир закључи. Људи, који су са највећим жртвама по себе и своје породице и под најтежим околностима свесно и својом слободном вољом извршили своју отаџбинску дужност, бит ће умирени, у часу кад оставе на страну пушку, знајући да се о њима водило рачуна и да им је одређен крваво стечени комад земље.

Стога смо слободни учтиво замолити Господина Председника Министарског Савета да нам изволи дати одговор на ова питања :

1. Је ли Краљевској Влади познат број добровољаца који су у овом рату узели учешћа у саставу српске војске и у Црној Гори као и број оних добровољаца, Срба, Хрвата и Словенаца, који су учествовали у војскама и бранећим територије савезника у оружју Краљевине Србије.

2. Ако тај број није Краљевској Влади познат, шта је Краљевска Влада предузела и шта још намерава предузети да се број њихов нађе и утврди, као и то колико је тих добровољаца остало у животу и у каквом стању, колико их је погинуло, рањено или иначе постало неспособно за рад, из којих су крајева ти добровољци и каквог су социјалног имовинског и породичног стања?

3. Је ли и шта је Краљевска Влада предузела и шта намерава предузети да ови добровољци односно њихове породице добију земљу, коју им је обећала Влада Краљевине Србије и на који начин намјерава Краљевска Влада осигурати извршење овога обећања приликом провађања аграрне реформе?

Уједно молимо господина Председника Министарског Савета да о овој интерпелацији изволи обавестити господу Министре ресора, којима спада одговор.

10. априла 1919. године

у Београду.

Душан Васиљевић и другови : Гавра Манојловић, Јово Гризогоно, Јурај Бијанкини, Коста Божић, Др. Пестотник, Др. Зечевић, Др. Кукрић, Т. Пејановић, П. Поповић, Димитрије Закић, Шукрија Куртовић, Др. Кризман, Др. Саво Љубибратић, Д. Кецаповић, Богдановић, Павле Драгић, Др. Чалдаровић, Сврзо, Др. Иво Пошчић.

Ја ћу бити кратак у образложењу ове интерпелације и само ћу да кажем да су потписанике ове интерпелације потакли разлози спољашње и нутарње политике, да ову интерпелацију поднесу. Ми смо сви свједоци да се приликом преговора о миру, а шта више и приликом самог примирја, сматрало наше ослобођење као један дар наших пријатеља. Напротив, ни с које стране нису биле истакнуте заслуге нашег народа у бившој аустро-угарској монархији за његово ослобођење и за побједу наших савезника. Може да се констатује, да једна мала држава, наш сусјед, која се отимала овамо и онамо, хоће ли или не ће ићи у рат, да је она мање дала жртава у рату него ми, који смо се ујединили са краљевином Србијом. Па ипак кад дође до претресања граница наше државе, ми онда морамо још да бранимо оно што је наше, што нама припада и што хоће да нам се одузме.

Ја мислим, да је наш интерес, да се констатује, колико је допринесено жртава с наше, а колико с њихове стране и да ће то имати утицаја и на решавање питања наше спољне политике. Разлози нутарње политике разноврсни су, нарочито, што предстоји доношење законских основа, које се не ће моћи ријешити без тачног проучења добровољачког питања, а то су основе закона о инвалидима, о заштити дјецe, о Аграрној Реформи итд. Све те законске основе треба да према манифесту Његова Височанства Наследника Пријестола имају нарочитог обзира према нашим добровољцима и њиховим породицама. Ако смо ми данас у стању да у слободи расправљамо наше питање, имамо да у првом реду захваљимо нашим добровољцима и зато морамо да водимо рачуна о њима, који су жртвовали своју крв и своју снагу за нашу слободу.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ:
Реч има г. Министар Председник.

Министар Председник СТОЈАН М. ПРОТИЋ: Ја држим, да ће господин интерпелант уважити тај разлог, да ја, као шеф владе, могу дати одговора на питање које ми је ставио овде више генерално, него да бих могао дати сасвим тачне податке, који се могу наћи и тражити од ресорних Министара.

Питање, које је г. интерпелант покренуо, доиста је једно од врло важних питања и сасвим је природно, да се њиме интересују и г. интерпелант и цело Народно Представништво. У нашем рату за ослобођење учествовала је не само наша српска војска, него су учествовали и наши сународници, чланови нашег народа у оним, или из оних крајева, који нису били и нису имали свој слободан државни живот, дакле из крајева, који су били под Аустро-Угарском. Број тих добровољаца, колико смо ми до сад могли рачуна ухватити, износи од прилике 34.000. Од тога броја је доста које изгинуло, које од рана и ратних болести, тако да кажем, живот изгубило и остало је свега око 24.000 живих, о којима ми сада треба да водимо рачуна, као и о деци и о нејачи оних, који су изгинули. Старање о добровољцима, као што ће и г. интерпеланту одмах бити јасно, има више страна, додирује више ресора и, према томе, оно није ни сасвим просто. Ми смо се у старању око његова решења бринули најпре: да старање о њима у главном, или главну бригу о њима, дамо једном Министру, који ће водити уопште рачуна о њима, а да одавде после теку и сва остала питања, која би се специјално на један или други начин помагања добровољаца односила. Тако се кабинет сагласио и донео одлуку да главно старање о добровољцима води Министар Војни. Тако нам се учинило најприродније, а, разуме се, да ће после поједине стране тога питања нарочито имати да обрађује онај Министар, у чији ресор долази то специјално питање. Тако, на пример у питању о давању земље добровољцима и њиховом насељавању водиће старање Министар за Социјалну Политику и Министар за Аграрну Реформу. И сасвим је природно што према приликама, у којима се наша држава налази, нисмо на жалост до сада могли добровољцима онолико притећи у помоћ, колико би то требало. И жалећи што то нисмо могли да учинимо у потребној и жељеној мери, ми се старамо, да те недостатке сваки дан што више уклонимо, да им што више у помоћ притекнемо. Има ту различних питања и различних тешкоћа. Има, на пример, добровољаца, који су из Америке дошли, тамо су добро живели, па желе, пошто се из војске пусте, да се врате тамо. Дакле, треба да се побринемо, да их опет натраг у Америку вратимо; има их који су са земљишта из оних крајева наших, који су били под Аустро-Угарском, па се сада, одлазећи из војске, враћају својим домовима, које налазе порушене и опустошене, и место својих домова налазе често згаришта, што је непријатељ починио тако можда и нарочито стога, што је дознао да су они били у нашој војсци и с нама се противу њега борили.

Ту им треба притећи у помоћ, да обнове своје

домове и да добију справе и алате, који су им потребни за обрађивање земље. Долази и финансијска страна питања, која је врло важна и за њих и за државу: да им се новчано притекне у помоћ, док они не могу да створе своје порушене домове, у које би се могли уселити и сместити, и из којих могу свој рад за живот остварити и вршити. Сва та питања, господо, као што видите, а међу њима има још и других, обилна су и тешка за нашу државу у овом тренутку. Ми се трудимо да учинимо колико се може, и ми смо у Министарском Савету у седницама последњих дана донели одлуку, да се један нарочити кредит одреди, који би прву помоћ оним добровољцима дао, који се из војске пусте, док се не могу збринути на други начин и којима ћемо доцније или давати домове или им њих обнављати, као и давати им алат и прибор за оне занате, које они буду радили. То је у главном, што бих у овом случају имао рећи. И мислим, да се ту, у главном, садржи одговор и на ова три питања, која је г. посланик упутио. Сад одмах могу да кажем, да се у томе броју добровољаца налазе добровољци из свију наших крајева. Ту је учествовало добровољаца из Босне и Херцеговине, из Војводине, из Далмације, из Хрватске, Славоније и Словеначке. Стога можемо рећи, да је, према приликама у којима се наш народ налазио, из свију крајева наш народ учествовао, за своје ослобођење и уједињење. За добијање земље, као што сам мало час споменуо, стараће се поглавито Министар за Аграрну Реформу и Министар за Социјалну Политику. Ми ћемо одмах при решавању тих питања, приликом решавања колонизирања ових наших крајева, где земље има, а људи нема за рад, прво мислити на добровољце. Исто тако, ми ћемо, разуме се, мислити и на њихову нејач и на њихову децу, да их прихватимо и да се о њихову васпитању и образовању старамо. Према томе, ја бих за сав свој одговор с овим напоменама морао закључити и оставити г. интерпеланту још прилика, ако би желео да му одговорим на какво специјално питање, те да му и о томе обавештења дам.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Има реч г. Душан Васиљевић.

ДУШАН ВАСИЉЕВИЋ: Ја сам захвалан господину Председнику Министарског Савета на овоме одговору, а нарочито на једном сасвим отвореном и искреном признању о овим потребама, па и због тога, што се овај одговор креће у генералним потезима и у генералним границама. Ја могу да уочим и да разумијем, да овакво једно питање, које, само по себи не само важно него и опсежно, захтијева не само рад саме владе, него и рад Народног Представништва, рад и цјелокупног друштва, ако хоће да се успјешно и како треба ријеша.

Ову бригу да посветимо добровољцима, није само ствар наше дужности, него, како да кажем, наше националне части. То, што за њих радимо, радимо у ствари за се, јер ови добровољци, који су се сада у овому рату истакли, достојно својој браћи војницима и обвезаницима из Србије, јесу један задњи појас оне дугољетне, мучне, стољетне борбе, коју води наш народ за своје ослобођење и уједињење. Ако икакав поуздани и позитивни доказ можемо нашим непријатељима, противницима и неразумним патриотама, пружити о нашој слободи и јединству, то је заиста учешће нашега народа из неослобођених крајева заједно са Србијом и Црном Гором за своје ослобођење и уједињење.

Господо, ја бих желио, да ова дебата остави трага у питању добровољаца, да остави дужност на свакоме од нас, да се за њих брине, а да се можемо бринути како треба, ја бих желио једино ово, да се од стране владе посвети особита брига прикупљању података о добровољцима, прикупљању података о њиховом учешћу у борбама и на страни српске војске и у војскама наших савезника; да се прикупе подаци о њиховим породицама, о њиховом имовинском стању и о њиховим потребама. Јер у овому рату показало се је двоје: истинитост оне пословице народне која вели: некоме рат, некоме брат. Била је једна група, један дио нашега народа, који је био у стању, да се сретно склони од домаћаја пушке и свих непогода рата и да заради још новаца, а на другој страни је био један дио народа, који је својеволно жртвовао све: и своје имање и зараду, и породицу, и животе, па он данас стоји најгоре. Ако је ико носилац наше слободе и јединства, то су ови људи, а не они, који су стекли паре, док су они пролевали крв. Ово није судбина нашега народа од јучер. То је судбина нашага народа од Косока. Ми смо имали злу судбину не само да изгубимо државну слободу на Косову, него да гледамо, како нам туђин одводи нашу дјецу и како од њих ствара најљуће непријатеље нашега народа. Дочекали смо, да нас туку Јањичари и Граничари, да нас робе и туку и муче Шчавони. Али онога часа, кад се мислило да се пламен наше слободе мора да угаси у Јадранском мору, створен је један нови фронт, нова ватрена линија нових бораца, а то су били наши ускоци и хајдуци. Они представљају капацитет наше нације. Држава кукавица не може да постоји; ми можемо бити сретни што смо држава јунака.

Господо, ово није само разлог сентименталности, ово је разлог једне националне потребе, јер један народ може да се одржи само својим изабраним синонима. Ови добровољци представљају селекцију у нашем народу. Ови добровољци се нијесу борили по нужди, по дисциплини нити по закону о војној оба-

вези, него су све те законе морали да руше, да се узмогну борити за оно, што је одговарало њиховој националној свијести и савјести. Од првога часа кад је наступио васкрс српске државе, ову су добровољци представљали у српској војсци, под првим вођама, један лијепи број бораца. А у ствари све те енергије, које се на земљишту шитоме Шумадије састају, да створе нашу слободу, производ су ових људи, који су били у стању, да у горама стварају слободу и могућност за њено остварење. Потомци Сењанина Тадије, Смиљанића, Баја Пивљанина и Старине Новака јесу они, којима имадемо данас да се одужујемо. У том се састоји наше народно јединство и оправданост, зашто можемо да тражимо слободу нашу и јединство у етничким границама наше нације. Ови људи, који се данас имаду да врате својим кућама последије тешке борбе, имаду да буду пријатељи, носиоци и проповједници ове слободе јединства, јер су се они у првом реду за то залагали. Они ће бити ступови наше државе, ако будемо разумјели да се одужимо, а они могу бити и елемент нереди, ако им се достојно не одужимо. С те стране стоји дужност на нама, да им се изађе у сваком погледу на сусрет и о њима у првом реду води брига.

Ја сам с тиме загришио, а могу да кажем, да господину председнику Министарскога Савјета могу да будем захвалаан на пажњи, коју су посветили овоме питању, и драго ми је да људи, који данас руководе нашу младу и нову отаџбину покажу и пријатељима и непријатељима, и онима којих се тиче, и којих се не тиче, да смо ми само својом крвљу извојевали своју слободу, јер се држава не гради ријечима него крвљу, и да ћемо бити у стању своју слободу одржати, јер ћемо имати људе, којима смо се за њихову борбу одужили.

Председник др. *ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ*:
Реч има г. министар председник.

Министар Председник *СТОЈАН ПРОТИЋ*: Господо, посланици, ја у име владе имам да изјавим још само ово неколико речи: Врло радо примам ову речиту напомену господина интерпеланта, да се постарамо да све податке о нашим добровољцима што потпуније прикупимо, а исто тако и податке о њихову раду и животу, како у целини тако и о појединим личностима, јер су то одиста људи, који сваку пажњу и сваку нашу пошту заслужују.

Председник др. *ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ*:
Реч има господин посланик др. Анђелиновић.

Др. *Б. ГРГУР АНЂЕЛИНОВИЋ*: Господо народни посланици, на евентуалну надопуну разлагања господина предговорника и колеге, г. Васиље-

вића, имам да истакнем још двије чињенице, које су у уској вези с овим питањем добровољаца.

Ја сам своједобно управлио једну интерпелацију на министра војног, на коју до сада још нијесам добио одговора, али у вези с тим питањем хоћу да истакнем и то питање, које донекле данас ријешавамо и које је данас у тој интерпелацији истакнуто.

Кад су наши добровољци и други ускоци избјегли из бивше аустро-угарске монархије, оставили су своје домове, своје фамилије, које су под ондашњим аустријски законима, док су ови добровољци били војници аустријске монархије, уживале потпору. Чим су они избјегли и чим су власти аустријске монархије констатовале да су они ратни бјегунци, фамилијама наших добровољаца биле су одмах потпоре ускраћене, док, насупротив, оним војницима који су били присиљени да се и даље боре у редовима војске аустријске монархије, или хтјели сами да се боре, њихове фамилије уживале су и на даље потпору. Кад су се ови добровољци повратили својим кућама, констатовали су да су њихови другови, који су остали у војсци аустријске монархије, потпору све до слома аустријске монархије уживали, а сви они који су се борити за слободу били су тих потпора лишени. Сад су они дошли у неутодан положај, констативали су, да су својих права били лишени, да су ови који су се против њих борили били награђивани зато. Зато сам упозорио господина Министра Војног, а овом пригодом упозоравам високу владу, да би им потпора, која би им по закону бивше аустро-угарске монархије припадала, а која им је услјед бјегства или ускоштва у редове српске или руске војске, била ускраћена, била накнадно исплаћена. То је правни принцип, и то је разлог који имам да заступим.

Они сада долазе кући и осјећају се пониженим и поништеним: налазе домове разорене и узалудна им је потпора коју су сви аустријски војници уживали.

Ја знам, да је то питање буџета, да се оно ради, али кад је ријеч о новцу, господа су веома осјетљива. То питање је пред парламентом, које се сада мора ријешити, јер ће се задовољити један праведан захтјев и извршити она морална обавеза, коју добровољцима дугујемо и коју треба што прије извршити.

Осим тога морам упозорити високу владу на једну другу чињеницу, да имамо масу добровољаца који, и ако нијесу дошли у прилику да врше своју добровољачку дужност на граници Македоније или Бесарабије, гдје имамо масу добровољаца, који су фактички добровољци, јер су били у војсци српској или југословенској легији, ипак су се пријавили као добровољци, а то су наши заробљеници у Ита-

лији. Ја не знам тачно њихов број, али мислим да их се пријавило 20 до 30.000. Италија им је дозволила да отпутују, али мислим да би њих морали трактирати по томе, што су се пријавили као војници наших крајева и добровољци из земље, и према томе захтијевати да се ти људи могу повратити кући. То су такођер добровољци. Има неколико стотина официра и хиљаде војника. Ови су се добровољно пријавили и нијесу криви, што им је једна савезничка власт запрјечила повратак у домовину, а како се с њима поступа, то ће бити предмет другог разговора. С њима се не поступа као с војницима ондашње краљевине Србије и садашњег краљевства Срба, Хрвата и Словенаца; с њима се не поступа као са ратним заробљеницима, него као са највећим ратним непријатељима. Они умиру од глади и од пјегавог тифуса.

Ја на ове двије чињенице хтио сам да упозорим високу владу: прво, на помоћ и потпору, по закону бивше Аустро-Угарске, добровољцима који су пребјегли из Аустрије у Србију и Русију, и друго, на положај оних добровољаца који су се изјавили за наше краљевство, а налазе се у талијанском ропству. То су два питања која се налазе у уској вези с овим у овој интерпелацији. Питање добровољачко не може се ријешити правилно и без ријешења аграрне реформе. У толико сам имао да истакнем, а придружујући се разлозима колеге, господина др. Васиљевића, тим баш што знам, да је то питање постало не само једно питање војничко, него, како да кажем, и једно важно социјално питање. Сад, господо, из војске добровољци се отпуштају и немају никакве зараде, те остају без новаца, а међутим напустили су добре и масне зараде у Америци и настаје једно, како да кажем, организовано незадовољство, а има ту људи који су жртвовали своје животе и не можете их овако напустити. Свака организација је јака, али организација незадовољства је најјача, и ми, ако ово питање будемо пропустили и одгађали с дана на дан, са наше прирођене индоленције која нам је у крви, онда ће доћи и једна најстрашнија организација, организација незадовољства. Да се то зло избјегне, ја се придружујем разлозима колеге др. Васиљевића и молим да се то питање што прије третира и стави на дневни ред.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ:
Има реч г. Михајло Шушкаловић.

Др. МИХАЈЛО ШУШКАЛОВИЋ: Господо посланици, као посланик града Скопља хоћу да скренем пажњу и на оне борце, који су се борили и пре овога рата, борце, који су се борили за нашу националну ствар у Старој Србији и Македонији, а нарочито оне, који су се борили у Македонији. О њима се до сада није чула ниједна реч овде, и зато молим

да се и они овде уврсте. Јер, као што сви признајемо, они су били борци за нашу националну ствар, први добровољци пре овога рата и они се имају сматрати у низу оних људи, о којима се сада бринемо. И они су, господо, гинули, и њихове породице, господо, остале су без игде ичега, а и они су после 1914., како да кажем били мало запостављани! После 1914. требало је и њих заштитити; требало је и њима дати места; требало их је поставити на њихова стара места и старе положаје, али, на жалост, врло мало је учињено, и цита више, они су били запостављени. Ту ћу реч једино да употребим. Ја вас дакле молим да и њих уврстите у ред дичних бораца за нашу народну ствар. (Аплаус и узвици: Браво!)

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Господо, нема више пријављених говорника. Према томе, претрес о интерпелацијама с данашњег дневнога реда је исцрпен, стога закључујем данашњу

седницу, а наредну заказујем за сутра после подне, у 16 сати с овим дневним редом:

1. Претрес извештаја верификационог одбора о мандатима:

а) господина Др. Брезигара;

б) Др. Вуковића;

ц) Ђорђа Денковића (заменик Коца Тамбуровић).

2. Продужење претреса у појединостима о законском предлогу о држављанству.

Прима ли Представништво овај дневни ред? (Прима.)

Данашњу седницу закључујем.

Седница је закључена у 11 сати и 45 мин.

Видео Секретар:

Петра Јовановић с. р.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

39. редовног састанка Привременог Народног Представништва држаног дне 20. јуна 1919.

Народног Посланика Перослава Паскијевића и другова на г. Министра Трговине и Индустрије о продужењу трговинског уговора са Италијом.

Ономадне објављено је продужење старог трговинског уговора између Србије и Италије тако, да исти вриједи само за подручје бивше Краљевине Србије, а у осталим подручјима нашег Краљевства забрањен је, и сматраће се криумчарењем.

Ова вијест зачудила је трговачке кругове у Хрватској, који држе да, ако је већ какав уговор морао бити склопљен, односно онај који постоји продужен, да је тај морао важити за цијело Краљевство, јер је свако ино утаначење у опречи са принципом јединственог уређења наше државе уопће, а наполе с погледом на царинска питања. Оправдано је међутим мишљење, да за продуживање старог трговачког уговора с Италијом нема разлога, док нам она отимље најдрагоценије дјелове нашег народног територија, а најмање је то било опортуно учинити једноставном одредбом Министарства, док је Народно Представништво на окупу.

Ситуација је сада таква, да је увоз талијанске робе преко Ријеке и окупираних подручја у Хрватској забрањен, а у Србији преко Солуна дозвољен, дапаче уз погодовне ставке, а у Далмацији максималне.

Из Далмације смије се талијанска роба превозити на подручје Хрватске, а из Србије не, дачим је извоз читавог низа артикала из цијелог Краљевства дозвољен у иностранство, само за Италију не.

Будући да је тај недоследни положај о нашој трговачкој политици спрема Италије, колико из трговачких толико из политичких разлога, по нашем мишљењу неодржив, јер ствара смутње и компромитује идеју нашег јединства, слободан сам ставити на г. Министра Трговине и Индустрије ову интерпелацију:

1. Који су важни разлози били мјеродавни, да је влада продужила стари трговачки уговор Србије с Италијом, који искључује поједиња подручја нашег Краљевства?

2. Је ли влада вољна одказати тај привремени уговор до потпуног сређења политичких одношаја с Италијом?

Београд, 18. јуна 1919. год.

Перослав Паскијевић с. р.

Др. Лагиња с. р.

Фра. Љубо Барац с. р.

Др. Сунарић с. р.

Др. Дринковић с. р.

Др. Храсница с. р.